

11. Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знанием, или История будущего// Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под редакцией В. Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – 640 с.
12. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие/пер. с нем. Под ред. Д. Скляднева. – СПб.: Наука, 2001. – 378 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=2399902>

Погорелова О. О. - кандидат філософських наук, доцент кафедри гімнастики, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»;

Подгорна О. - магістр, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

УДК 100+355.5

ФІЛОСОФІЯ ЗДОРОВ'Я ЯК РОЗДІЛ ЗАГАЛЬНО ФІЛОСОФСЬКОГО ЗНАННЯ: ДОСВІД КОМПАРАТИВНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.

В статье рассматривается новое направление современного философского знания – философия здоровья, обосновываются её цели и задачи, анализируется исторический фундамент, заложенный философами как в восточной культуре, так и в западной.

Ключевые слова: философия здоровья, даосизм, индуизм, христианство, компаративистика.

ФИЛОСОФИЯ ЗДОРОВЬЯ КАК РАЗДЕЛ ОБЩЕФИЛОСОФСКОГО ЗНАНИЯ: ОПЫТ КОМПАРАТИВНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ.

В статье рассматривается новое направление современного философского знания - философия здоровья, обосновываются её цели и задачи, анализируется исторический фундамент, заложенные философами как в восточной культуре, так и в западной.

Ключевые слова: философия здоровья, даосизм, индуизм, христианство, компаративистика.

PHILOSOPHY OF HEALTH AS PART OF GENERAL PHILOSOPHICAL KNOWLEDGE: EXPERIENCE OF COMPARATIVE RESEARCH

In the article new direction of modern philosophical knowledge is examined philosophy of health, her aims and tasks are grounded, the historical foundation, stopped up by philosophers both in an east culture and in western, is analysed.

Keywords: philosophy of health, Daoism, Hinduism, Christianity, comparative philosophy.

Актуальність теми. Філософське осмислення здоров'я - тема малодосліджена як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі. Це осмислення враховує різноманіття форм фізичного, психічного і соціального станів людини. Більше того, для глибокого дослідження феномену здоров'я, потрібний порівняльний аналіз обґрунтування його в різних еволюційно-історичних, культурних і філософських інтерпретаціях, виділення й обґрунтування шляхів збереження і примноження здоров'я у світлі соціально-економічних і біоекологічних імперативів наших днів, а також вказівка на зростаюче значення філософії здоров'я в рішенні практичних проблем фізичного і духовного розвитку людини. Перелік завдань, що стоять перед філософією здоров'я можна було б продовжити, включивши в нього дослідження проблеми здоров'я в контексті нових медичних установок, і вплив валеології на уявлення про роль здоров'я в житті і діяльності людини, проте і позначених досить для

уявлення про актуальність розвитку цього напрямку сучасної філософської думки.

Мета статті - аналіз історико-філософських підходів до розуміння здоров'я, що склалися в східній і західній культурній традиції.

Виклад основного матеріалу. Збереження і підтримка здоров'я є однією з фундаментальних цінностей людського життя. Між тим, сучасна медицина, яка повинна усебічно вирішувати цю проблему, приділяє їй дуже незначну увагу, зосереджуючись на завданнях лікування хвороб.

Звучна в сучасних медичних дослідженнях теза про необхідність профілактики хвороб, по-перше, часто має декларативний характер, а по-друге, навіть при його реалізації, не вичерпує усіх аспектів проблеми здоров'я.

Ця проблема йде своїми коренями в глибинні пласти філософських, культурних, релігійних традицій. Її рішення значно різняться залежно від відмінностей усіх цих названих підстав, тому аналіз основних постулатів цих традицій допоможе нам зрозуміти, як залежить концепт здоров'я, а також шляхи його збереження залежно від основних світоглядних принципів, виражених в епохальному розвитку історико-філософського знання, а застосування компаративістського підходу в дослідженні допоможе створити повнішу картину філософії здоров'я, яка формувалася як в Західному, так і в Східному культурних регіонах упродовж сотень років.

Під компаративістським підходом розуміється «науковий метод, за допомогою якого шляхом порівняння виявляється загальне і особливе в історичних явищах, досягається пізнання різних історичних східців розвитку одного і того ж явища або двох різних явищ», що співіснують[7, с.623]. У розробці цього підходу стосовно історії філософії слід зазначити заслугу видатного буддолога Ф. І. Щербатського, який у своїй книзі «Буддійська логіка» (1930-1932) підкреслює, з одного боку, необхідність системних порівнянь, а з іншого - виступає проти «поспішних зіставлень», що вводять в оману[13, с.250-251] солідаризуючись в цьому питанні з рядом європейських учених.

Що ж до філософської компаративістики у власному сенсі, то її правомірно трактувати як «область історико-філософських досліджень, предметом якої є зіставлення різних рівнів ієрархії філософської спадщини Сходу і Заходу»[12, с.5].

Філософія здоров'я Сходу кардинально відрізняється від філософії здоров'я Заходу. Якщо західна традиція прагне «поліпшити і поглибити», то східна «накопичувати і передавати». Якщо східна філософія розвивалася як символічне переживання дійсності, то західна - як мислення в поняттях. Якщо у свідомості філософів Індії і Китаю ніколи не існувало прірви між земним і небесним, духовним і матеріальним, практичним і теоретичним, наукою і релігією, то філософи західної традиції мають глибоко антиномічну, суперечливу ментальність, в якій суб'єкт і об'єкт, трансцендентне і іманентне, наука і релігія протиставлені, розлучені по полюсах і сприймаються автономно.

У древніх культурах, до яких відноситься і Антична Греція, розроблялася філософія, заснована на космоцентризмі і людина в ній мислилася як одиниця космічного життя. У цих умовах здоров'я сприймалося як стан гармонії людини з навколишнім природним і космічним світом, хвороба — як порушення цієї гармонії, а шляхи лікування від хвороб і відновлення здоров'я — як відновлення спочатку порушеної єдності, з *Дао* в Китаї, або *Логосом* в Греції.

Головним змістом даоської філософії є вчення про універсальність шляху Дао, як закономірності спонтанного розвитку космосу, людини і суспільства, ідея єдності мікро - і макрокосмосу і аналогічності процесів, що відбуваються в космосі, людському організмі і в соціумі. У рамках даоського вчення постулюються два основні принципи поведінки : природності, простоти, близькості до природи ("цзи-жань") і не діяння ("у-вей", що означає відмову від цілеспрямованої діяльності, що не узгоджується з природним світопорядком). Не діяння є наслідування "сокровенного шляху" Дао, а не власному егоїзму. До принципів здійснення Дао можна віднести ще наступні: ненасильство, безпристрасність, безмовність, спонтанність, постійність та ін. На основі цих принципів розвивалася і даоська практика:

психофізичні вправи, медитативна техніка, дихальні вправи і таке інше.

Лао-цзи, Ле-цзи, Ян Чжу і інші філософи розглядали Людину як духовну суть Космосу, що містить в гармонії фізичну (Земля) і розумну (Небо) складові у формі здоров'я. Так, наприклад, Ле-цзи відмічав: «Людина - того ж роду, що Небо і Земля, несе в собі природу п'яти постійностей. Серед усього того, що живе, вона сама натхненна істота. Природа її спирається на розум і не спирається на силу. Розум тим цінний, що збереження людського «Я» вважає найціннішим. Сила тим дешева, що збереження та збільшення речей вважає найціннішим»[2, с.39].

Старокитайський філософ Цзи-чань стверджував, що причини хвороб не лише в їжі, напоях, але і в радісних або сумних подіях.

Даосизм прийнято розділяти на філософський і релігійний, з вірою в духів, в пігулки безсмертя і так далі. Дослідники старокитайської культури визнають, що єдиного даосизму ніколи не існувало і що під це поняття підходить щось розмите і невловиме. А.А.Маслов відмічає, що «у зв'язку з абсолютною розмитістю поняття *дао*, його невловимістю даоси запропонували сотні методів залучення до цього начала. Тут була і медитативна практика, і поклоніння духам, і складна еротологічна наука»[8, с.19]. У даосизмі також отримала розробку практика «даоїнь», що об'єднує в собі спеціальні психомедитативні вправи, пов'язані з дихальними і гімнастичними методиками. Ця практика спрямована на очищення і розвиток енергетичної субстанції «ці», яка перетворюється в дух («шень»). Даос не чекав порятунку від Бога, але прагнув через самодисципліну виховати, виявити і розвинути в собі необхідні якості. Він сам породжував себе.

Психофізичні методи цигун-терапії також ґрунтуються на світоглядних і філософських принципах даосизму. У практиці цигун знайшов відображення «досвід багатьох поколінь адептів даосизму : майстрів цигун, алхіміків, магів і пустельників»[6]. Ця методика розглядається в даосизмі як універсальний шлях до здоров'я, довголіття і безсмертя. Метою вправ є досягнення «заспокоєння розуму», уміння управляти потоками *ци* усередині організму, надбання гармонії зі Всесвітом за допомогою досягнення сокровенного шляху *Дао*.

У результаті можна відмітити, що китайський світогляд ніколи не розділяв дух і матерію, ніколи не мислив безсмертя в чисто духовному аспекті, але розглядав його як безсмертя і тіла, і душі. Те ж можна сказати і про світогляд Древньої Індії. Визначимо спочатку його основні риси.

Для індійської культури, так само як і для китайської й античної, характерною рисою є віра в «вічний моральний закон», *Pima*, який встановлює впорядкованість і справедливість, а його дія поширюється на богів, небесні тіла і усе створене Брахманом, тобто Абсолютом.

Поступово ідея існування у Всесвіті вічного морального закону оформляється в загальну концепцію карми, яка розділяється усіма індійськими системами, окрім школи чарваків.

У своїй простій формі закон карми означає, що усі вчинки індивіда, хороші або погані, викликають і відповідні наслідки в його житті, у тому числі і в тілі, відбиваючись на стані його здоров'я. Слово «карма» означає як сам закон, так і силу, яка породжується дією і має потенцію, здатність приносити як позитивні, так і негативні плоди. В даному випадку, в якості позитивних плодів у людини зберігатиметься здоров'я і їй буде гарантовано благополучне довголіття, в якості негативних плодів - хвороба, руйнування, страждання і передчасна смерть. Звідси виникає і відповідне відношення до хвороби, як наслідку порушення морального закону.

Наступний загальнопоширений погляд, якого дотримуються усі індійські мислителі і який має пряме відношення до концепції здоров'я, полягає в тому, що незнання реальності і самого себе є причиною нашої залежності і наших страждань.

С. Радхакрішнан відмічає, що «Філософська спроба визначити природу реальності може розпочинатися або з роздуму про Я, або з роздуму про об'єкт думки. В Індії інтерес філософії зосереджений на Я людини. Коли уявний погляд обернений зовні, людський розум

поглинений швидким потоком подій. «Атманам віддхі — «Пізнай самого себе» — резюмує закони і навчання мудреців в Індії [9, с.17].

Наслідком цього є надзвичайна увага до внутрішніх процесів, а зосередженість розглядається як засіб досягнення істини. С. Радхакрішнан відмічає, що «...не існує таких сфер життя або розуму, які не можна було б зрозуміти за допомогою методичної вправи волі і пізнання»[9, с.19]. З цих установок свідомості індуса витікає як наслідок те, що істину можна досягнути шляхом певних психологічних методик. Духовне, таким чином, розглядається як результат методичних маніпуляцій з тілом і свідомістю людини.

Проте, попри те, що незнання вважалося корінною причиною людських прикрощів, а знання - чимось істотним і необхідним, індійські мислителі ніколи не думали, що одне знайомство з істиною було б досить для того, щоб відразу усунути недосконалість. Щоб зробити розуміння реальності стійким, а рівно і ефективним для життя, вважалося необхідним виконати дві вимоги - зосередити свою увагу на істинах, що вивчаються, і контролювати себе в практичному житті.

Контроль в практичному житті означає контроль над нижчими спонуканнями нашого Я, над сліпими тваринними інстинктами - любов'ю і ненавистю, - а рівно і над інструментами пізнання і поведінки (індріями). Із сказаного стає ясным, що такий контроль - це не просто негативна практика, не просте гальмування індрії, а стримування їх поганих тенденцій і звичок, щоб використати їх для кращих цілей і зробити слухняними велінням розуму[11, с.15- 17].

Таким чином, на думку індійських філософів, що активно практикували духовні методи йоги, стан тіла людини залежав від стану її розуму, душі і вміння управляти своїми помислами і емоціями.

Аналогічний підхід до розуміння суті здоров'я ми зустрічаємо і в античній культурі. Тут медицина була прирівняна до одного з видів мистецтв, богом-покровителем яких вважався Аполлон, а в його святилищах хворих лікували за допомогою музики.

Син Аполлона, Асклепій (у римлян - Ескулап), був відомий як великий лікар і глава цілої династії лікарів : дружиною Асклепія була Епіоне - «утолютельниця болю», дочками Гігієя - богиня здоров'я і Панацея - «всецелительниця», синами були Махаон і Подалірій - легендарні лікарі в стані греків під час облоги Трої[3, с.237].

Самопізнання, самоконтроль, наслідування моральних законів і особлива пізнавальна і оздоровча техніка були широко поширені в школі Піфагора. Філософ ввів в старогрецьку філософію вчення про «Гармонію сфер» - «про музичне звучання планетних сфер», сімки видимих неозброєним оком планет; ширше - про музично-математичне облаштування Космосу, характерне для піфагорійської і платонічної традиції.

У вченні Піфагора гармонія сфер мала естетичний, етичний і навіть медичний сенс, оскільки душа теж мислилася як «гармонія», земна ліра була точним «відображенням» небесної, а гра на ній - залученням до гармонії Всесвіту і приготуванням до повернення на «астральну прабатьківщину»; музика робила в душі катарсис і була медициною духу[4].

Піфагор стверджував: «У кожного з нас, як і у кожної планети в Космосі, є своя Вища Гармонія - свій звук - Музика Сфер»[.5, кн.8]. Суть цієї концепції була в тому, що «тіла людини починають активно вбирати в себе тонкі енергії, які з якої-небудь причини є дефіцитними в повсякденному житті конкретної людини»[4, с.25]. Внаслідок цього підвищується загальна працездатність, покращується самопочуття і настрої, нагадуючи процес живлення «нашого твердого тіла»[4].

З школи Піфагора вийшло дуже багато видатних учених Античної Греції. Автор книги про Піфагора і його школу Л.Я. Жмудь пише: «Анітрохи не в менших, а швидше навіть у більших масштабах, ніж іонійці, піфагорійці займалися фізіологією, анатомією, ботанікою, ембріологією. Усі ці дисципліни були тісно пов'язані з медичною практикою і зобов'язані своїм розвитком тій обставині, що в першій половині V ст. до н. е. більшість відомих нам піфагорійських учених і філософів були лікарями або принаймні писали на медичні теми»[6, с.134]. Роздумував про природу здоров'я і Сократ. Він говорив: «Якщо

людина сама стежить за своїм здоров'ям, то важко знайти лікаря, який знав би краще корисне для її здоров'я, ніж вона сама»[10]. «До тих благ, що ми називаємо першими, - говорить Сократ, - відносяться багатство, здоров'я і краса. Науці належить проявляти турботу про ці блага»[10]. Ці ж ідеї висловлювали Платон, Епікур та інші античні мислителі.

Платон продовжує розвивати піфагорійське вчення про гармонію, привносячи до нього нові категорії, тим самим розширюючи його і уточнюючи. У Платона гармонія проявляється головним чином в душі і в небі. Вона може проявлятися і в області моральних якостей людини. Так, Платон називає гармонією і «цнотливість», і «справедливість», оскільки вона є рівновага усіх трьох добродетелей і якраз примушує кожного «займатися своїм і не розпорозуватися»[8, Держава, 434 А]. Гармонією є взагалі всяка добродетель, оскільки вона характеризує гармонійно налагоджену людину. «Істинна добродетель приголосної з собою і гармонійно облаштованої душі далеко бігатиме від людини неприборканої»[8, Держава, V, 554 Е]. «Добро - прекрасно, говорить Платон, - але немає нічого прекрасного без гармонії»[8, Тимей, 87 З].

У «Федоні» Платон міркує про божественну і безсмертну природу гармонії: «Гармонія від налагодженої ліри є щось невидиме і безтілесне, щось прекрасне і божественне, а сама ліра і струни суть тіла, предмети тілесні, складні, складені із землі і споріднені смерті»[8, Федон, 85Е-86В].

Конкретизуючи своє розуміння гармонії, Платон вводить поняття «міра». Пояснюючи його, він застосовує його до людського життя: «Для усього є міра, у кого є розум, для того мірою слухання міркувань є ціле життя»[8, Держава, V, 450]. Поняття «міра» в деяких фрагментах підміняється синонімами «співмірність» і «помірність»: «Подібне люб'язно пропорційно подібному; неспіввимірні ж речі нелюб'язні ні один одному, ні спів вимірним». У своїх «Визначеннях»[8,415 А] Платон характеризує міру як «середину між надлишком і недоліком». Тут міра означає швидше «мірність» або «розміреність».

Таким чином, Платон вважав ідеалом «змішане життя», яке включає багато різних інгредієнтів, фізичних і духовних. Завдання мудреця, на думку Платона, полягає в тому, щоб виробити правильну шкалу переваг.

Аристотель стверджував, що здоров'я людини визначається не відповідністю (чи невідповідністю) її власної внутрішньої суті, формі і меті її буття, а полягає в повному розкритті усіх закладених в людині потенцій. Він навіть зробив спробу виявити залежність між здоров'ям індивіда і здоров'ям суспільства.

Як бачимо, здоров'я, здоровий спосіб життя, повноцінне, гармонійне життя трактувалися античними філософами як щось природне, властиве розумній людині, в той же час хвороба, каліцтво, тілесна неміч і тому подібне трактувалися як щось протиприродне, проти життєве, чого слід уникати за допомогою сили розуму і духу.

Вчення про гармонію, розвинене античними мислителями мало пряме відношення до феномену здоров'я і давало конкретні вказівки до досягнення такого стану душі людини, яке тільки і сприяє збереженню здоров'я і активному довголіттю.

З розвитком християнської доктрини в західній культурі, поступово міняється розуміння природи людини, її місця у Всесвіті, її тілесності, відповідно цьому міняється і розуміння феномену здоров'я. Причому, якщо в східному богослов'ї зберігалася антична традиція, що веде свій початок від Платона і неоплатоніків, то в західному богослов'ї формувався діаметрально протилежний концепт природи людини, сенсу її життя і цінності здоров'я. Тут мала місце дискусія між двома схоластичними течіями, відомими як "Via moderna" (Сучасний шлях) і "Schola Augustiniana moderna"(Сучасна августиніанська школа). Полеміка між цими школами відбувалася навколо питань: Як окрема людина може встановити зв'язок з Богом? Як може грішник бути прийнятий праведним Богом? Що повинна зробити людина, щоб бути прийнятою Богом? Ці питання викликали жаркі дискусії ще в п'ятому столітті під час суперечки між Августиним і Пелагієм, але були відроджені і продовжені в чотирнадцятому і п'ятнадцятому повіках і безпосередньо торкаються нашої проблеми.

Якщо для Августина і августиніанців людська природа слабка, падша і безсила[1], то

для Пелагія і його послідовників вона автономна і самостійна. Для Августина порятунок залежав від Бога; для Пелагія Бог лише вказує, що треба зробити для досягнення порятунку, і залишає людей одних. Для Августина порятунок був незаслуженим даром; для Пелагія - чесно заслуженою нагородою.

В ході дискусії, що послідувала в західній церкві, погляди Августина були визнані достовірно християнськими, а погляди Пелагія - еретичними. Навіть термін «пелагіанець» став не лише описовим, але і принизливим, означаючи людину, «яка занадто покладається на свої людські здібності, не маючи належної віри у благодать Божу»[7, с.123]. Перемогла песимістична концепція відносно природи людини та її здібностей. У подальші віки саме вона стала загально визнаною в західному богослов'ї, звідси і відношення до людського, земного життя, що не має в очах істинно віруючого християнина ніякої цінності, оскільки істинне життя - «життя майбутнього століття», а єдиний спосіб її досягнення являються земні людські страждання. Як бачимо, залежно від розуміння природи людини, трактується і її життя, а отже і здоров'я.

Якщо людина виступає цінним творінням, як в східній християнській антропології, то і її життя є цінним, причому цінним є саме земне життя, а разом з ним і здоров'я, як можливість підготовки своєї душі до життя вічного або замогильного.

Якщо ж людину розглядати як істоту неповноцінну, як в західному богослов'ї, з самого спочатку гріховну ще й таку, що не має сил і можливості без Божественного промислу позбавитися або врятуватися від своєї гріховності, то і її земне життя не має особливої цінності на тлі життя вічного. Такий фон знецінював не лише земне життя, але і спроби його вдосконалення, підвищення якості і довголіття.

В результаті зміни світоглядної парадигми з космоцентричної в Античності, на теоцентричну в Середні віки, абсолютно інакше стали розглядатися феномен здоров'я і шляхи його збереження або надбання. Недивно, що наука, у тому числі і медична, втім, так само, як і філософія, розвивалася в Європі в опозиції до церкви і її догматів. Таке протистояння не могло дати позитивні результати як для церкви, так і для науки: з церкви був вигнаний розум за рахунок віри, з науки віра за рахунок розуму. Віра без розуму і розум без віри породили нігілізм, скептицизм і нівеляцію цінності як земного існування, так і тілесного здоров'я.

Висновки. Підводячи підсумки проведеного дослідження, можна відмітити, що духовна культурна традиція формує не лише світогляд, психологію, але увесь лад життя, саму фізіологію життя людини і суспільства. Можна сказати, що традиція є матриця культури в найширшому і глибшому значенні слова, а культура є основа людського життя.

Проте кожна традиція, даруючи життя і виробляючи певні шляхи до збереження здоров'я, в той же час обмежена певним уявленням про світ і людину, про здоров'я і методи його надбання. Виходячи з цього можна зробити висновок, що будь-яка традиція, світогляд обмежені і в чомусь однобічні. В зв'язку з цим, одним з головних завдань філософії здоров'я бачиться формування цілісного, універсального підходу до розуміння природи людини, сенсу її життя і цінності її здоров'я.

Шлях надбання здоров'я не є щось постійне і незмінне, він варіюється залежно від світоглядних принципів. У свою чергу, ці принципи задаються засадничими метафізичними і релігійними установками культури. Цілісний світогляд можливо лише як підсумок розвитку людства. Воно повинне включати усе цінне, що було вироблено за усю його історію як на Заході, так і на Сході.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Августин. Творения./Пер. Киевской духовной академии, в 4 томах.- СПб, Алетея-Киев, Уцимм-пресс. 1998. Т.1.- 752с.
2. Афоризмы старого Китая./пер. с китайского В.В. Малявина.-М.:Наука,1988.-190с.
3. Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима./Пер. с польск. В.К. Ронина.- М.:Высш.школа,1988.- 496с.

4. Голдмен Д. Целительные звуки. /Пер. с англ. –М.:София,2003.-224с.
5. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. - М.:Мысль,1979.-620с.
6. Жмудь Л.Я. Пифагор и его школа.-Л.:Наука,1990.- 190с.
7. Карев А.В., Сомов К.В. История христианства.- М.:СЕХБ, 1990.-364с.
8. Мистерия Дао. Мир «Дао дэ цзина»./Сост. Перев. А.А. Маслова.-М.,1996.
6. Морозова Н., Дернов-Пегарев В. “Воспаряющий журавль”: Комплекс упражнений древнекитайской оздоровительной системы цигун. М., 1993.
7. Огурцов А.П. Сравнительно-исторический метод //Философский энциклопедический словарь.- М.: Советская энциклопедия, 1989.-815с.
8. Платон. Собрание сочинений. В 4 томах. Т.2. и Т.3 – М. : Мысль. 1993. – 528 с.
9. Радхакришнан С. Индийская философия. В 2 т./Пер. с англ. Т. 1.- М., 1993. -643с.
10. Сократ. Платон. Аристотель. Сенека. Биографические очерки.- Ростов н/Д: Феникс,1998.- 416с.
11. Чаттерджи, С. Древняя индийская философия / С. Чаттерджи, Д. Датта ; пер. с англ. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1954. – 408 с.
12. Шохин В.К. Щербатской и его компаративистская философия.-М.,1998.
13. Щербатской Ф.И. Избранные труды по буддизму.-М.: Наука,1988.- 428с.

Полибза Елена - аспирант кафедры философии и социологии Государственного учреждения «Южнукраинский национальный педагогический университет».

УДК 316.613.434+070.654.19

АГРЕССИЯ И НАСИЛИЕ В СМИ

Исследователи, занимающиеся проблемой агрессии и насилия, отмечают важную роль СМИ, особенно телевидения, в распространении этих форм поведения.

Ключевые слова: агрессия, насилие, СМИ.

АГРЕСІЯ ТА НАСИЛЛЯ У ЗМІ

Дослідники, які займаються проблемою агресії та насилля, визначають важливу роль ЗМІ, особливо телебачення, у розповсюдженні цих форм поведінки.

Ключові слова: агресія, насилля, ЗМІ.

AGGRESSION AND VIOLENCE IN THE MEDIA

Reserchers concerned with the issue o aggression and violence note the important role of the media especially television in the spread of these behaviors.

Keyword: aggresion, violence, media.

На протяжении всей истории существования искусства людей интересовало, какое влияние оказывают жестокость и насилие на поведение человека. Платон старался уберечь молодых людей от просмотра пьес с жестоким сюжетом, которые, по его мнению, плохо сказывались на формировании характера. А его ученик Аристотель, наоборот, считал, что драма действует как очищающее средство и позволяет злости и агрессии выплеснуться наружу.

Насилие – это такие виды действия (в некоторых случаях - бездействия) субъектов по отношению к другой личности, влекущие за собой одну или несколько форм страдания (физического, психологического, сексуального, морального и экономического характера).